

[itobiad], 2022, 11 (2): 928-943

<p>Modernleşme Sürecinde Yaşlılık Sorunlarına İlişkin Sosyolojik Bir Değerlendirme</p> <p>A Sociological Evaluation of Elderliness Problems in the Modernization Process</p> <p>Video Link: https://youtu.be/YvJQJuKaUCA</p>	
<p>Hatice GÜL Dr., PhD., Turkey hgul11212@gmail.com ORCID: 0000-0001-5905-3850</p>	

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type	: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received	: 24.06.2021
Kabul Tarihi / Accepted	: 13.04.2022
Yayın Tarihi / Published	: 11.06.2022
Yayın Sezonu	: Nisan-Mayıs-Haziran
Pub Date Season	: April-May-June

Atıf/Cite as: Gül, H. (2022). Modernleşme Sürecinde Yaşlılık Sorunlarına İlişkin Sosyolojik Bir Değerlendirme . İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 11 (2) , 928-943 . DOI: 10.15869/itobiad.957272

Plagiarism/İntihal: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir/This article has been scanned by iTenticate.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Hatice GÜL).

Yayıncı / Published by: Mustafa Süleyman ÖZCAN

Modernleşme Sürecinde Yaşlılık Sorunlarına İlişkin Sosyolojik Bir Değerlendirme

Öz

Batı özelinde ortaya çıkan modernleşme önemli bir toplumsal değişim sürecidir. Bu değişim süreci, toplumsal yaşamın farklı alanlarında çok boyutlu ve köklü değişimleri başlatmıştır. Bu değişim sürecinde yaşlılık olgusu, aile ile birlikte değişimin merkezinde yer almıştır. Özellikle sanayileşme ve kentleşme gibi toplumsal değişim unsurlarının birbiriyle olan ilişkisi ve artan yoğunluğu modernleşme sürecinde geleneksel aile yaşamı üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Bu etkiler, ailelerin yeni yaşam biçimlerini benimsemelerine yol açmıştır. Toplumsal değişimler, yaşamın her alanında birçok sorunu ortaya çıkarsa da genellikle görünür olduğu yer ailedir. Modernleşmeyle birlikte geleneksel aile bağlarının çözülmesi ve bireyselliğin öne çıkması, yaşlılıkla ilgili birçok değeri değiştirmiştir. Yaşlı bireylerin geleneksel toplumda ailesi ve çevresi ile kurduğu ilişkilerinin boyutu modern döneme geçişle birlikte değişmiş, geleneksel dönemdeki etkin rollerinin bir kısmını kaybetmişlerdir. Dolayısıyla geleneksel dönemde yaşlı bireylerin yaşam tarzı, modern döneme geçişle birlikte zaafa uğramıştır. Bu durum, yaşlıların aileleri ve sosyal çevreleri ile ilgili yaşadıkları birtakım sıkıntıları gündeme taşımıştır. Modern dönem; bireyselliğin radikalleştiği, geleneksel dayanışma bağlarının çözüldüğü, aidiyet ve kimlik krizlerinin insan yaşamında sosyo-psikolojik gerilimleri tırmandırdığı bir sürece işaret etse de etkilerinin bundan daha yoğun olduğu bir gerçektir. Yaşlı bireylerin bu yoğun etkiler karşısındaki savunmasızlığı neredeyse toplumun diğer üyelerinin önüne geçmiştir. Bu makalede geleneksel dönem ile modern dönemde yaşlı bireylerin, aileleri ve çevreleri üzerinden içinde bulunduğu sosyokültürel durumun bir karşılaştırılması yapılmış ve modern dönemde yaşlıları, geleneksel toplumdan farklı kılan unsurlar konu edilmiştir. Öncelikle araştırmada geleneksel toplumda yaşlıya verilen önemin üzerinde durulmuş, daha sonra ise modernleşmenin etkisiyle yaşlılığı bir sorun haline getiren süreçler tartışılmaya açılmıştır. Araştırmada yaşlılık olgusu ele alınırken literatür kaynaklarından elde ettiğimiz verilerin bir derlemesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Aile, Modernleşme, Geleneksel Toplum, Sosyal Değişim

A Sociological Evaluation of Elderliness Problems in the Modernization Process

Abstract

The modernization that emerged in the West is an important process of social change. This process of change has initiated multidimensional and radical changes in different areas of social life. In this process of change, the phenomenon of elderliness has been at the center of change with the family. In particular, the interrelationship and increasing intensity of social change elements such as industrialization and urbanization have left deep effects on traditional family life in the modernization process. These effects have led

families to adopt new lifestyles. Although social changes reveal many problems in all areas of life, it is usually the family where they are visible. With modernization, the dissolution of traditional family ties and the prominence of individuality have changed many values related to elderliness. The dimension of the relationships established by the elderly individuals with their families and surroundings in the traditional society has changed with the transition to the modern period, and they have lost some of their active roles in the traditional period. Therefore, the lifestyle of elderly individuals in the traditional period has weakened with the transition to the modern period. This situation brought up some of the problems experienced by the elderly regarding their families and their social environments. Although the modern period points to a process in which individuality is radicalized, traditional bonds of solidarity are dissolved, and crises of belonging and identity escalate socio-psychological tensions in human life, it is a fact that its effects are more intense than this. The vulnerability of elderly individuals to these intense effects has almost surpassed other members of the society. In this article, a comparison of the sociocultural situation of elderly individuals in the traditional period and the modern period through their family and their surroundings has been made, and the factors that make elderly individuals different from the traditional society in the modernization period have been discussed. First of all, the importance given to the elderly in the traditional society was emphasized in the research, and then the processes that made elderliness a problem with the effect of modernization were opened to discussion. While dealing with the phenomenon of elderliness in the study, a compilation of the data we obtained from the literature sources was made.

Keywords: Elderliness, Family, Modernization, Traditional Society, Social Change

Giriş

Bu araştırmada modernleşme ekseninde yaşlılığı bir sorun haline getiren etmenler üzerinde durulmuştur. Modernleşmenin etkisi altında yaşlılık olgusunun geçirdiği süreçler tartışılmış ve yaşlılığı, geleneksel toplumdan farklı kılan unsurlara değinilmiştir. Makalede yaşlı bireylerin sorunları ele alınırken literatür kaynaklarından elde ettiğimiz verilerin bir derlemesi yapılmış ve konuya anlayıcı bir perspektifle yaklaşılmıştır.

Modernleşme dünyayı etkisi altına alan ve uzun bir süredir konuşulan toplumsal değişim sürecidir (Berger, 2017, s. 603-607). Bu değişim süreci gündelik hayatın ve küreselliğin etkileşimiyle çoklu seçeneklere imkân tanıyan, bireysel kimliklerin ve yaşam tarzlarının öne çıktığı uzun soluklu bir dönemi başlatmıştır (Giddens, 2014, s. 15-17). Bu çok boyutlu ve köklü değişimlerle birlikte birey ve toplum yaşamında birtakım ciddi meseleler de ortaya çıkmıştır. Bu sorunlardan biri de yaşlılık konusudur. Yaşlılığın bir yaşam kategorisi olarak bu süreçte uğradığı değişim, ailenin ve toplumun yapısal değişimiyle doğrudan ilişkilidir. Yaşanan değişim ekseninde nüfusun eğitim düzeyindeki artışı, doğurganlık oranının azalması, sağlık ve tıp alanındaki teknolojik gelişmeler bireylerin yaşam sürelerinde iyileştirici etkiler bırakmıştır. Özellikle teknolojinin sağlık alanındaki etkisi ve boyutu ülkemizde yaşlı nüfusun artmasında önemli unsurlardan biri olmuştur (Yuvakgil, 2020, s. 168-181). Yaşlı nüfus oranının

artışıyla birlikte yaşlılık sorunları çeşitlenmiştir. Yaşlı bireylerin gelişmiş ülkelerde genel nüfusa oranı ciddi bir düzeyde artış göstermiştir. Dünya Sağlık Örgütü, 65 yaş ve üstü bireyleri “yaşlı” olarak tanımlamaktadır (WHO, 2011, s.8). 2020 yılına ilişkin Türkiye İstatistik Kurumunun “İstatistiklerle Yaşlılar” çalışmasına göre Türkiye’deki 65 yaş ve üzeri nüfusun son 5 yılda %22.5 artarak 7 milyon 953 bin 555 kişiye ulaştığı tespit edilmiştir. Türkiye’de 2020 yılında toplam nüfus içindeki yaşlı nüfus oranı yüzde 9.5’e çıkmıştır. Bu nüfusun %55.8’ini kadınlar, %44.2’sini erkekler oluşturmaktadır (TÜİK, 2020).

Yaşlılık; sosyolojik, psikolojik ve fiziksel boyutları ile değerlendirilmesi gereken çok yönlü bir süreci ifade eder. İnsan yaşamının önemli bir evresini teşkil eden bu süreç; yaşam koşulları, toplumsal norm ve değerler, kültürel ve sosyal özelliklerle iç içe girmiş bir kavramdır (Tufan, 2007, s. 26). Bu kavram toplumdaki yaşla ilgili normları, değerleri ve statüleri ele alan bir yaklaşımı ifade etmektedir (Arpacı, 2005, s. 21). Şüphesiz ki bireyin biyolojik, kronolojik ve psikolojik yaşı aynı olmayabilir (Abduşoğlu, 2012, s. 81-82, 104-105). Bu açıdan yaşlılığı tek bir kategoride değerlendirmek yaşlılık sorunlarını anlamada yetersiz kalacaktır. Nitekim modernleşmeyle birlikte yaşlılık; çok boyutlu sorunlar kümesine geçmiş, değer yüklü misyonundan sorun içerikli bir konuma dönüşmüştür (Özbolet, 2016, s. 56-57; Ceylan, 2015, s. 25-26).

Modernleşme, insanların düşünsel yapısında ve yaşam tarzında önemli değişimlerin nedeni olmuştur. Bir taraftan insanları özgürleştirirken diğer taraftan insanları sosyal çevresinden soyutlamıştır. Sosyal bir varlık olan insanın çevresiyle kurmuş olduğu samimiyet bağı, zamanla yerini yüzeyselliğe dayalı ilişkilerin yer aldığı bir süreç bırakmıştır. İlişkilerde güvene dayalı samimi ilişkiler, sosyal yaşamın etkin ve verimli sürdürülmesinde gerekli bir unsurken insan ilişkilerindeki yüzeysellik vurgusu, ilişkileri anlamlı kılan güven duygusunun yerine geçmiştir. İnsanlar genelde kişisel faydalar söz konusu olduğunda yüzeyselliğin bir adım ötesine geçmektedirler. Dolayısıyla modernleşme, bireyin çevresiyle olan ilişkisel bağını zayıflatmakta; bireyin, kendisini toplumsal yaşamın birçok alanında konumlandırma, anlamlandırma ve gerçekleştirme durumunu etkilemektedir. Modern birey, yaşadığı değişimlerin etkisi altında yeni çevresel koşullara kendini uyarlamak zorunda kalmaktadır. Zamanla fiziksel yaşlanma, sağlık sorunları, yalnızlık duygusu, içe kapanma ve dindarlığa eğilim gibi bazı özelliklerinde bir artış söz konusu olurken ölümle ilgili düşünceleri de yoğunlaşmaktadır. Bazı yaşlılarda yaş ilerledikçe zekâ seviyesinde düşüş gerçekleşmekte, algılamaları ve davranışları zayıflamaktadır (Asımgil ve Çekmegil, 2010, s. 170-178). Nitekim modernleşmeyle birlikte yaşlılığın biyolojik yapısı, fiziksel dış görünümü, zihinsel dünyası ve çevresiyle olan ilişkilerinin boyutlarında farklılıklar söz konusudur. Öyle ki yaşlılığın kendisiyle ilgili algısı ve tutumu da modernleşmeden fazlasıyla nasibini almaktadır. Dolayısıyla modern ilişkiler ağı; bireyi, geleneksel toplumun yaşlıya yüklediği olumlu bağlamından çok farklı bir boyuta yerleştirmektedir. Yaşlılık, modern dönemde¹ neredeyse insan yaşamının sorun teşkil eden bir dönemi haline gelmiş ve tek

¹ Günümüzde yaşanan büyük çaplı değişimlerin niteliğini ve yönünü tayin edebilmek için “geç modernite”, “üst modernite”, “akışkan modernite” veya “risk toplumu” gibi kavramlar kullanılmaktadır. Burada önemli olan yaşanan zamanın bize yansıyan sosyal eylem ve pratiklerini sosyal olgular üzerinden anlamaya çalışmaktır. Sonuçta ister geç

tip bir kategoriye indirilemeyecek kadar sorunları çeşitlenmiştir (Özbolet, 2016, s. 55-57). Geleneksel toplumda kendisine atfedilen sosyal statü ve işlevsel rollerindeki üstünlüklerini kaybeden yaşlı birey; günümüzde modernliğin sunduğu sosyal, teknolojik ve tıbbi imkânlardan eşit ölçüde faydalanamamanın zorluklarını yaşamaktadır. Özellikle modernleşmenin cezbedici yönünde artan bireyselleşme, geleneksel toplumda yaşlıların sahip oldukları avantajları modern dönemde dezavantaja çevirerek gençler ile yaşlılar arasında bir fırsat eşitsizliği yaratmıştır. Bu ise modernleşmenin problemleri arasında öne çıkan belirgin unsurlardan biri haline gelmiştir.

Aile ve Gelenek Kuşatmasında Yaşlılık: Geleneksel Arka Plan

Birey ve toplum arasındaki bağın ilk tecrübe edildiği mekân olarak aile, üyelerine sunduğu sağlıklı sosyal ilişkiler ağıyla toplumsal dinamik bir sürecin en önemli unsurlarından biridir. Aile; özellikle üyelerinin sosyal statüsünü, çevresiyle olan etkileşim ve ilişkilerini, kimliğini ve kültürünü belirlemesi, üretmesi ve paylaşması noktasında geleneksel toplumun önemli bir referans çerçevesini oluşturmaktadır (Aydemir ve Tecim, 2012, s. 48). Geleneksel toplumda aile ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesinde aile büyüklerinin rolü önemlidir ve bu bağlamda yaşlılar, ailenin sosyal çevresiyle olan ilişkilerindeki statüsünü belirlemede önemli bir role sahiptir. Aynı zamanda ailenin büyüğü olarak yaşlılar, geleneksel toplumda geniş sosyal ağ ilişkilerinin ve ekonomik kaynakların etkin kullanımındaki rolüyle de sosyal statüsünde güçlü bir konuma sahiptir. Geleneksel toplumda sosyal statüsü ve itibarı yüksek olan yaşlılar, gücünün yettiği kadar işlevsel özellikleri yerine getirmeye çalışarak yaşamlarını idame ettirmektedir. Özellikle geleneksel aile yapısında erkekler ekonomik olanaklara sahip olmaları nedeniyle kadınlardan daha fazla saygı görmektedir (Tezcan, 1982, s. 171). Yaşlıların, ailede karar süreçlerine dâhil edilmeleri ve aile etkinliklerine yoğun katılımı geleneksel toplumda önemlidir. Ancak geleneksel toplumun koşullarında yetişmiş yaşlıların, modern koşullarla çevrili ailede bu rollerini sürdürme beklentileri, elverişli koşulların olmaması nedeniyle engellerle karşılaşmaktadır. Söz konusu bu roller; geleneksel ailede özellikle yaşlı kadınlar tarafından oğulların, torunların ve gelinlerin ailevi yaşamın birçok alanında yönlendirilmesi ve denetlenmesi şeklinde sürdürülmektedir. Yaşlı kadınlar bu özelliği ile geleneksel kültürde ailenin içe bakan yüzünü temsil etmektedir. Yaşlı erkekler ise geleneksel toplumda karar alma, sorumlulukları belirleme ve ekonomik işlevsellikleri elinde bulundurduğu (Tezcan, 1982, s. 171-172) için daha çok ailenin dışarıya bakan yüzünü temsil etmektedir. Böylelikle geleneksel aile yaşamında yaşlı erkeğin sosyal ilişkiler ağının, yaşlı kadınlara göre oldukça yoğun olduğu söylenebilir.

Geleneksel ailede üyelerin birbirleriyle iletişimleri sıcak temaslara sağlanır, aile içi bağlar daha güçlüdür. Sennett, sanayi devrimiyle birlikte evin; eski geleneksel ev ortamından çok uzaklaştığını, bir sığınak durumundan çıktığını belirtmektedir. Sanayi devriminden önce eski evlerin odaları çok bölmeli olmadığı için aile üyelerinin her türlü ihtiyaçlarını tek bir odada gidermeye çalışmaları, üyelerin bir araya gelmesiyle daha sıcak ve samimi bir atmosfer yaratmaktaydı. Aynı evin odasında yatılır, yemek yenilir ve dualar edilirdi.

modernite ister akışkan modernite kavramları kullanılsın, bu kavramların hepsi içinde bulunduğumuz toplumsal değişimi ifade etmektedir (Gül, 2019, s. 7; Bkz. Günerigök, 2018).

Ancak sanayileşmeyle birlikte evlerin iç mekânlarının çoğalması sonucu bu durum değişmiştir (Sennett'den akt. Gül, 2019, s. 55). Yeni evler; çok odalı, iletişimin zayıf olduğu, aile bağlarının esnek ve kırılğan olduğu, dindarlığın şekil değiştirdiği, bireyciliğin öne çıktığı mekânlar haline gelmiştir.

Geleneksel ailede iş bölümü ve eşler arası rol dağılımı, kadını ve erkeği aile içinde geçirebilecekleri zamanı nitelikli bir şekilde kullanmaya sevk etmiştir. Özellikle kadının ev ortamında ailesine ayırabileceği zamanın uzun olması, aile içi birlikteliklerin ömrünü uzatmakta önemli bir faktördür. Dolayısıyla eşler arasında ortak bağların paylaşılması zamanla artmakta, birlikte geçirilen sürenin uzunluğu ailede kolektif bağların artmasında önemli bir etken olmaktadır. Burada zamanın ve mekânın işlevsel yönlerinin "güçlü birlikteliği" söz konusudur. Geleneksel ailede çevre ve akrabalık ilişkileri, zamanın ve mekânın bu güçlü birlikteliğinde birincil ilişkiler düzeyinde sürer; samimi, yardımsever ve güçlü dayanışma bağları sergilerdi. Ancak modern toplumda kentleşmenin yoğunluğu, bu güçlü dayanışma bağlarını zayıflatarak ailelerin, yakın çevrelerine yabancılaşmalarının nedenlerinden biri olmuştur (Gül, 2019, s. 57).

Geleneksel toplumda yaşlılar, ailenin vazgeçilmez unsurlardan biri olarak kabul edilir. Yaşlılar gerek ailede gerek çevrede yaşlı olmayı benimsemiş ve buna uygun statüleri ve rolleri yapmakla yükümlendirilmiştir. Nitekim geleneksel toplumun yaşlı bireyi; ekonomik kaynakların sahibi, geleneksel dinî inancın ve değerlerin aktarımında bilgi ve otoriter kimliği açısından değerlendirilmektedir (Tezcan, 1982, s. 172). Geleneksel toplumun yaşlı üyeleri, ailenin maddi ve manevi her türlü temsili bakımından daima en yetkin konumda bulunmuştur. Aile ve toplum içinde yaşlı bireyin sosyal, kültürel ve maddi sermayeyi inşa etme potansiyeli diğer aile üyeleri ile kıyaslandığında daha fazladır. Yaşlıları, toplumsal ilişki ağları ve tecrübeleri açısından genç kuşaklarla kıyasladığımızda daha fazla birikime sahip olmaları, onları çevreleri ile kurduğu iletişim ve etkileşim sürecinde önemli bir statüye yükseltmektedir. Nitekim yaşlı bireyin sosyal statüsü, aile ve toplum içinde çevresiyle kurduğu ilişkilerin daha sağlıklı sürdürülmesinde önemli bir etkiye sahiptir.

Geleneksel toplumda yaşlılığın statüsü ve rollerin devamlılığı önemlidir. Yaşlılar, yaşam tecrübeleriyle edindikleri sosyal sermayelerini gençlere ve iletişimde bulunduğu çevrelerine aktararak sosyal statülerini ve rollerini yenileme özelliklerini sürdürürler. Yaşlılık evresinin ileriki safhalarında yaşlıların fiziksel açıdan güç kaybetmelerine karşın geleneksel iklimin kendilerine sağladığı saygınlığı ve sosyal statüyü devam ettirmeleri, geleneksel toplumun yaşlıya verdiği özel bir önemle açıklanabilir. Ancak zamanla fiziksel güç gerektiren rollerini, daha genç bireylere aktarmaları modern toplumun bir özelliği haline gelmiştir. Aile üyelerinin korunup kollanması, onlara her açıdan destek olunması, çevreyle olan ilişkilerinde gençlere yönelik yönlendirici tutumları, geleneksel geniş ailede büyüklerin gençlere sunduğu önemli katkılardır. Nitekim geleneksel toplumda yaşlı bireyler; toplumsal açıdan çevresiyle ilgili değişimleri anlamlandırma, çevreye uyum sağlama ve gençleri yönlendirme noktasında sosyal ağ ilişkilerini etkin bir biçimde sürdürmektedirler.

Geleneksel ailede ve toplumda yaşlıların sosyal statüsünü güçlendiren özelliklerinden biri de aile içinde üstlendikleri dinî rolleridir. Geleneksel dinî inancı ve kültürel değerleri,

gençlere aktarmada yaşlılara önemli roller düşmüştür. Geleneksel ailede yaşlılar, dinî değerleri sürekli canlı tutarak aile üyelerinin etkileşim içinde olmasını sağlamıştır. Yaşlının ailesine ve çevresine olan sosyal uyumu ve rolleri; onun, her türlü işlevsel özelliklerini etkin bir biçimde sürdürmesinde etkili olmuştur. Ancak modernleşme olgusu, ailenin geleneksel rollerini ve sosyal ilişkiler sistemini etkileyen bir değişimi başlatarak ailenin geleneksel toplumda sahip olduğu gücünü zayıflatmıştır (Aydemir ve Tecim, 2012, s. 48). Bilindiği üzere geleneksel toplumda bireyler, kendi dindarlıklarını aile büyüklerinden almaktadır. Bu bağlamda dinî inancın ve pratiklerin gençlere aktarılmasında aile büyüklerinin rolü önemlidir. Ancak zamanla aile, çevrede gelişen sosyokültürel değişimlerin etkisinde kalmıştır. Dolayısıyla modernleşme olgusu, ailenin geleneksel roller ve sosyal ilişkiler ağını etkileyen bir değişim süreci olarak da ifade edilebilir (Çelik, 2010, s. 28).

Modern dönemde yaşlı birey, yeni teknolojik imkânları içinde barındıran koşullarla çevrilidir. Özellikle sağlık ve medikal estetikle ilgili teknolojik gelişmeler, yaşlının kendisiyle ilgili fiziksel görünüş algısını değiştirmiştir. Geleneksel toplumun yaşlısı, biyolojik açıdan fiziksel görünüşlerinde doğal bir süreci benimsemişken günümüzde ise aynı durum söz konusu değildir. Modern dönemde yeni teknolojilerin sunduğu olanaklarla fiziksel açıdan daha genç görünümlere ulaşma imkânlarına sahiptirler. Giddens'in da belirttiği gibi kişinin kendi bedeniyle ilgili algısı, tutum ve davranışlarına yansımakta ve fiziksel bakım önemli hale gelmektedir (Giddens, 2014, s. 132-136). Ancak bu durum modern dönemde her yaşlı için aynı şekilde seyretmemektedir. Çünkü kimi yaşlılar için sosyoekonomik imkânlardan yoksunluk, medikal estetik teknolojilerinin sunduğu fiziksel görünüşü iyileştirme fırsatlarına erişmede sıkıntı yaratmaktadır. Bu bakımdan yaşlıların beklentilerinde ve sorunlarında sosyoekonomik durumlarının etkisi oldukça önemlidir (Özbolet, 2016, s. 61-62).

Netice itibariyle toplumun diğer üyeleriyle eşit sosyoekonomik imkânlara sahip olamama, yaşlılar için çatışmaları ve ruhsal bunalımları tetiklemektedir. Yaşlılık sorunları modern dönemde o kadar çeşitlenmiştir ki genç bireylerin, kendilerinden yaşça büyük olan yaşlı bireylere hitap biçimindeki küçüklük/büyükük ayrımını içeren ifadeleri bile yaşlı kesim tarafından rahatsızlık noktasında algılanmaktadır. Geleneksel toplumun yaşlısı, çevresiyle iletişimde kendisine yüklenen "dede, amca, teyze, nine" gibi hitap biçimlerinden rahatsızlık duymazken modern dönemde yaşlılar bu hitap biçimlerinden rahatsızlık duymaktadır.

Kurumsallaşma Ekseninde Yaşlılık: Modern Dönem

Modernleşme manevi ve maddi olarak birçok avantajla ve dezavantajla gelmiştir. Sanayileşme, kentleşme ve bireyselleşme gibi olgular toplumsal yaşamda aileler üzerinden yaşlı bireyleri derinden etkilemiştir. Değişimin öbeğinde birey ve aile öncelikli yer almıştır. Böylelikle aile yapısının fonksiyonlarında; ailenin kuruluşundan aile içi ilişkilerin şekillenmesine, aile içi kararların belirlenmesine, aile içi rollerden sorumluluk algısı ve anlayışına kadar pek çok köklü değişimler yaşanmıştır. Modernleşmeyle birlikte geleneksel ailede iş bölümü ve roller sistemi belirsizleşmeye başlamış, kadın ve erkek arasında eşitlikçi ilişki ve anlayış biçimi gelişmiştir (Çelik, 2010, s. 27). Geleneksel toplumdan modern döneme geçişte, aile yapısında niteliksel ve niceliksel değişimler

yaşanmıştır. Yaşlı bireyler, toplumun kendilerine atfettiği değeri ve önemi zamanla kaybetmeye başlamıştır. Değişimlerle birlikte aile ve akrabalık bağlarının zayıflaması ve yaşlılara olan ilginin ve bakımın azalması modernliğin önemli meselelerinden biri haline gelmiştir.

Modern toplumun bir yönü de bireyselleşme ile ilgili olmasıdır (Berger, 2017, s. 605-606). Bireyselleşme² ve modernlik toplumsal meselelerin neredeyse iç içe geçmiş durumudur. Modern hayat bir nevi bireyselleşmeyi öne çıkarmaktadır (Bauman, 2015, s. 192). Modern hayatın birey olgusunu öne çıkarmasının avantajı kadar dezavantajları da olduğu bir gerçektir. Bireyselleşme ile beraber aile bireylerinin karşılıklı sorumluluk duyguları azalmış, aile içi güçlü kolektif bağlar zayıflamıştır. Aile içi kolektif sorumlulukları taşıma güçlüğü aileler için belli sıkıntılar yaratmıştır (Yıldırım, 2013, s. 125). Günümüzde bireysel beklentilerin yoğunluğu, modern tüketime dayalı yaşamın neredeyse merkezi haline gelmiştir. Kendi özerk kararları ile hareket edebilen birey, modern kent yaşamında kararsızlık, sosyal çevreden soyutlanma, güvensizlik, değişkenlik ve kaygı gibi duygularla baş başa kalmaktadır (Gül, 2020, s. 262-263). Kent hayatı; bireyselliğin arttığı, geleneksel dayanışma ve aidiyet bağlarının çözüldüğü, kurumsallaşma, uzmanlaşma ve rasyonalizasyonun yarattığı psikolojik gerilimler nedeniyle âdeta bir şahsiyet, benlik ve kimlik krizlerinin yaşandığı yer haline gelmiştir (Çelik, 2012, s. 300-301). Birey olgusunun modern kent yaşamında öne çıkması, bireysel ve toplumsal birçok sorunu gündeme taşımaktadır. Özellikle aile içi şiddetli geçimsizlik, iletişimsizlik, çocukların eğitimi, boşanmaların artması gibi sorunların yanı sıra yaşlıların, diğer aile üyeleri tarafından göz ardı edilmesi sorunların başında gelmektedir. Sanayileşme, kentleşme ve bireyselleşmenin etkisiyle aile ve toplum yaşamında meydana gelen yapısal değişimle birlikte geleneksel aile üyeleri arasındaki hiyerarşik ilişki biçimi, eşitlikçi bir ilişki biçimine doğru kaymıştır (Canatan, 2013, s. 117). Bu bağlamda aile büyükleri ve diğer aile üyeleri arasındaki hiyerarşik düzen zayıflayarak yaşlının aile ve toplum içindeki işlevselliği azalmıştır. Yaşlılıktan beklenen geleneksel roller daha çok aile grupları arasında kalıtım ve duygusal ilişki düzeyine çekilmiştir. Dolayısıyla geleneksel toplumun yaşlıya yüklediği anlam kodları, sayısı az olan aile üyeleriyle sınırlandırılmıştır. Ancak bilindiği üzere modernlik bütün toplumlarda aynı düzeyde cereyan etmediği için bazı kırsal yerleşim yerlerinde geleneksel özellikler kısmi olarak devam etmektedir. Bu bağlamda geleneksel dönemde yaşlı bireylerin ailede ve toplumda elde ettiği sosyoekonomik ve kültürel kazanımlar modern dönemde geriye çekilmiştir. Ancak günümüzde tamamen aile büyüklerinin rol ve sorumluluklarının kaybından söz etmek mümkün değildir. Zira kent yaşamında modern ailenin yanı sıra geleneksel ve senkretik ailelerin varlığı, aile büyüklerinin etkinliklerinin hâlen devam ettiğini göstermektedir. Bugün boşanmalarda yaşanan artışlar erkek ve kadın için aileye (yuvaya) tekrar dönüşün yollarını açmakta ve aile büyüklerine duyulan ihtiyacı arttırmaktadır. Bu bağlamda modern dönemde aileyi tanımlarken özellikle çekirdek ailenin nicel ve nitel varlığı üzerindeki odak tutumların, zamanla farklı aile yapılarının oluşmasıyla birlikte yeni aile tanımlamalarının bir gereklilik olduğu yönüne çekilmeleri gerekmektedir (Gül, 2020, s. 94; 2019).

² Bireyselleşme yerine bireycilik kavramı da kullanılmaktadır. Bu iki kavram kimi zaman birbirinin yerine özdeş olarak kimi zamanda farklı sosyolojik kuramların kendi bakış açılarıyla kullanılmaktadır.

Yaşlılıkta sosyolojik olarak değişimlerin yönü daha çok sosyal statü ve roller ekseninde yaşanmaktadır. Yaş ilerledikçe aile ve çevreyle olan ilişkilerde yaşanan sorunların yanı sıra sosyal desteğin zayıflaması veya kesilmesi gibi konularda da bazı değişimler söz konusudur. Bu değişimlerden biri de emekliliktir (Göka ve Aydemir, 2000, s. 5-26). Emeklilikle birlikte sosyal konumun zayıflaması veya kaybı gibi olumsuz değişimler ve gelirden meydana gelen düşüşler yaşlılık sürecini olumsuz etkilemektedir. Bunun yanı sıra sosyal güvencesi olmayan yaşlıların devletten aldıkları ekonomik yardımların hayatlarını idame ettirmedeki yetersizliği de yaşlılık sürecini olumsuz etkileyen sebeplerden biridir. Özellikle değişen yaşam koşullarının her açıdan yaşlıları zorladığı düşünüldüğünde ekonomik durumun iyileştirilmesi, yaşlılar için temel yaşam becerilerini sürdürmelerinde zaruri bir ihtiyaç haline gelmektedir.

Modern toplumda yaşlının daha sağlıklı koşullarda yaşayabilmesi ve yaşam tarzını koruması bir gereklilik haline gelmiştir. Yaşlının sağlıklı bir yaşam sürdürebilmesi için sosyolojik ve fiziksel işlevlerini yerine getirebilmesi ve kendisini denetleyebilecek birilerine bağlanmaksızın yaşamını idame ettirmesi gerekir. Yaşlıların sigara, alkol gibi kötü alışkanlıklardan uzak durması, spor ve sosyal aktivitelere katılmaları, beslenmelerine dikkat etmeleri ve yalnızlıktan korunmaları gibi tedbirler daha sağlıklı koşullarda yaşamaları için önemlidir (Ersanlı, 2005). Yapılan bir çalışmada yaşlılıkta sosyal ve fiziksel faaliyetlerin, yaşlıların motor kabiliyetlerini koruduğu anlaşılmıştır (Buchman, Boyle, Wilson, Fleischman, Leurgans ve Bennet, 2009, s. 1139-1146).

Öte yandan günümüzde yaşlılık, biyolojik olarak vücudun işlevsel ve yapısal açıdan değişimleriyle ele alınmaktadır (Santrock, 2011). Yaşlanma her ne kadar biyolojik yaşlanmayla başlasa da ekonomik, sosyal ve psikolojik unsurlardan da yoğun bir şekilde etkilenmektedir. Nitekim yaşlılık; biyolojik, psikolojik ve sosyolojik boyutları açısından değişimlerin çok yoğun olduğu bir süreçtir (Şener, 2009, s. 1-3). Bu farklı boyutların birbiriyle bağlantılı olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Yaşlılık sürecindeki değişimlerin genel özellikler açısından ortak olduğu düşünülse de her bireyin modern dönemde yaşlılığı deneyimlemesinin, kendine özgü olduğu önemli bir husustur. Bu yüzden yaşlılık sürecinde sosyal çevrede cereyan eden birçok faktör, bireyin fiziksel görünümüne kadar sirayet etmektedir. Modern dönemde ekonomik ve mesleki alandaki gelişmeler, medikal ve estetik teknolojilerdeki yeniliklerle birlikte insanların fiziksel görünüşlerinde bazı iyileşmeler söz konusudur. Dolayısıyla yaşlı bireylerin sağlık, ekonomik ve medeni durumu ve modern dönemin şartlarına uyumu gibi faktörler fiziksel görünümünü ve canlılığını etkilemektedir. Örneğin kişinin yaşlanma deneyimlerini inceleyen Connidis'in (1989, s. 7-18) çalışmasında kişinin medeni durumu, ekonomik durumu, sağlık durumu ve dönemin getirdiği zorunluluklara uyumu gibi faktörlerin kişinin gerçek yaşını etkilediği saptanmıştır. Çünkü pozitif tutumlu yaşlıların, negatif tutumlu gruptan daha genç ve sağlıklı olduğu; negatif tutumlu olanların ise pozitif tutumlulara göre daha yaşlı, daha az sağlıklı olduğu sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla modern dönemde yaşlının fiziksel görünüm anlayışı, geleneksel döneme göre farklılık göstermektedir. Geleneksel ailede fiziksel görünümünden mutlu olan birey, modern dönemde bu durumun yarattığı psikolojik sıkıntılarla baş etmek zorunda kalmaktadır. Yaş ilerledikçe bireyde meydana gelen fiziksel değişimlerin ruhsal süreçlere etki etmesine bağlı olarak yaşanan mutsuzluk, yaşlı birey için kaçınılmaz olmaktadır (Onur, 2011). Bunun yanı sıra

emeklilik, ekonomik sorunlar, hastalık, toplumsal desteğinin azalması gibi sorunlar da yaşlıların çevresine uyumunu zorlaştırabilmektedir.

Yaşlılıkta çevresel ve kültürel faktörler kadar ele alınması gereken bir diğer konu da toplumun yaşlı algısı ve yaşlı bireyin kendisiyle ilgili tutum ve algısının yaşam kalitesini etkilediği gerçeğidir. Modernleşmeyle birlikte toplumun yaşlı algısı ve yaşlıların kendi yaşlılığıyla ilgili algısı birçok çatışmaların habercisidir. Nitekim toplumun yaşlıya bakışı, onunla ilgili anlayışı ve beklentileri; yaşlıların kendisi hakkındaki algısı da sağlıklı ve kaliteli bir yaşlanma bakımından önemlidir (Dixon, 2007, s. 83-95). Yaşlılık algısı, geleneksel ve modern toplumlarda farklılık göstermektedir. Geleneksel toplumda yaşlılık "bilgelik ve olgunluk" olarak algılanırken modern toplumda "zayıflık, yoksunluk ve bağımlılık" olarak algılanmaktadır. Yaşlı bireye toplum tarafından dayatılan olumsuz kalıp yargılar toplumun çoğu kesiminde hissedilmektedir (Levy, 2003, s. 201-206). Yaşlılar gerek iş yerlerinde gerekse toplumun herhangi bir kesiminde daha genç olanlarla kıyaslanıp dışlanmaktadır. Butler'e göre yaşlılarla ilgili kalıp yargılar genellikle genellemelerle yapılmaktadır. Yaşlılar; katı düşünce ve tutuma sahip, bunak, ahlak ve denetim açısından geleneksel modaya yatkın bireyler olarak algılanmaktadır (Butler, 1974, s. 529-535). Hatta pandemi gibi toplumsal değişimin kırılma noktasında yaşlıların, toplumsal yaşamın birçok kesiminden kendilerine dayatılan dışlamalardan fazlasıyla etkilendikleri Covid-19 salgını sürecine de yansımıştır. Devletin esasen yaşlıları koruma amaçlı aldığı kararların gençler nezdinde suistimal edilmesinin birçok örneği gerek sosyal yaşamda gerek sosyal medyada yüksek boyutlara ulaşmıştır (bkz. Uysal ve Eren, 2020, s. 1148-1149).

Bir diğer önemli mesele ise yaşlıların yaşlılık döneminde kendi yaşam koşulları üzerinde söz sahibi olabilmeleri konusunda yaşadıkları sıkıntılardır. Geleneksel dönemde kendi ve çevresi üzerinde söz sahibi olan, kendi yaşamını denetleyebilen yaşlı, modern dönemde bunun eksikliğini hissetmektedir. Yapılan bir çalışmada yaşlıların, yaşlılık döneminde kendi yaşamları ve çevresi üzerinde denetim duygularına sahip olmaları halinde ruh sağlıklarının daha iyi olabileceği yönünde olduğudur (Gadalla, 2010, s. 512-513). Bu konuyla ilgili olarak Corner'in (1999) yaptığı çalışmada denetim duygusuna sahip bireyler, olumsuz söylemleri önemsemeden yaşama devam eden özerk bireylerdir ve yaşam kalitelerini düşürecek durumları dikkate almazlar. Aynı zamanda stresli olaylar karşısında yaşamlarını kontrol edebilirler. Ancak denetim duygusu zayıf ve bu duygudan yoksun bireylerin ise yaşam kaliteleri düşük ve olumsuzluklar karşısında yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır. Oysa geleneksel dönemde yaşlılar kendi hayatlarını kontrol edebilmektedirler. Hayatlarını kontrol edebilen yaşlılar sağlıklı yaşayabilen bireylerdir. Dolayısıyla denetim duygusuyla bireyin sağlıklı yaşlanması arasında doğrudan bir ilişki olduğunun (Bandura, 2012, s. 11-16) fark edilmesi, modern dönemde yaşlıların sosyo-psikolojik sorunlarına çözüm üretme noktasında aile ve diğer sosyal kurumların tutum ve davranışlarını belirlemede yardımcı olabilir. Çevresi üzerinde kontrol ve sorumluluk duygusu, yaşlıların hayatını olumlu yönde etkilemektedir. Bunun örneğini yaşlıların aile içi iletişimindeki tutumlarında ve davranışlarında görmek mümkündür. Yaşlı kadınların evin büyüğü olarak ev işlerine müdahaleci tutumunda, gençleri dinî açıdan yönlendirici tavsiyelerinde, karı-koca arasındaki ilişkinin görünen kısmında gözetleyici ve kontrolcü; ilişkinin görünmeyen

kısmında ise ilişkiye bir anlam yüklemdeki tutumlarında bunun yansımaları açık bir şekilde görülmektedir.

Yaşlılarla ilgili yapılan etiketlemeler toplumsal bir sorundur ve yaşlı ayrımcılığına neden olmaktadır. Yaşlılar; yaşlı oldukları için yeni şeyleri öğrenemeyen, topluma faydası olmayan kişiler olarak görülmekte ve toplumdan soyutlanmaktadır (Levy, 2003, s. 201-206). Çevresi tarafından iletilen olumsuz mesajlarla etiketlenen yaşlılarda kendileriyle ilgili olumsuz düşünce ve algıların oluşması, yaşlılık dönemini toplumda istenilmeyen bir boyuta getirmektedir (Buz, 2016, s. 268-278; Görgün, 2016, s. 105-126; Terzioğlu ve Yılmaz, 2010). Böylelikle bu durum, yaşlıların kendilerine olan öz güvenlerinin sarsılmasına yol açmaktadır. Yapılan çalışmalarda bireylerin yaşlılıkla ilgili görüşlerinde yaşlılığı; yaşamın sonu, dışlanmışlık, geçmişte yaşamayı tercih etme, bağımlılık, yalnızlık ve hasta olma şeklinde algıladığı sonucuna varılmıştır (Demircan, Çalıştır, Dereli, Bozyer, Düzöz, Turasay, Özen, 2005, s. 148; Özdemir, Akdemir ve İmatullah, 2005, s. 94-100). Modernleşmeyle birlikte yaşlılar, sağlık ve fiziksel görünüş olarak tıbbın getirdiği bazı avantajlarla daha iyi bir geleceğe kavuşma arzusu içinde olsalar da gençlerin dayattığı yaşlılık algısı arasında bir ikilem boyutunda mutsuzluğa sürüklenmektedir. Gençler tarafından katı bir yaşlılık algısının dayatılması ile bu algıya direnç gösterme noktasında çatışma yaşayan yaşlı birey, kendisine bu duygu durumlarını yaşatacak ortamlardan geri çekilmeyi tercih etmektedir. Özellikle bireyciliğin artması, her yönden aktif olan ve yaşamı istekle karşılayan gençleri, toplumsal alanda yaşlıların önüne geçirmiştir. Böylelikle gençler, toplumsalın farklı sorunlarıyla yaşamlarını idame ettirirken yaşlılar, gençlerin kendilerinde bıraktığı psikolojik algı tahribatıyla yaşamlarını idame ettirmeye çalışmaktadır.

Her toplumun yaşlılara attığı değer farklıdır. Geleneksel toplumlarda yaşlılar genelde iyi muamele görmektedir. Çevresiyle iyi bir etkileşime sahip yaşlılar, toplumsal saygının ve otoritenin temsili durumundayken modern toplumlarda bu değer zaafa uğramıştır. Üyesi olduğu ailenin bakmakla ve korumakla yükümlü üretici bireyi iken modern dönemde bakılmakla ve korunmakla yükümlü tüketici bireyi haline gelmiştir. Modernleşmenin tezahürü olan kentleşme, sanayileşme ve bireyselleşmeyle yaşanan sosyal ve ekonomik değişimler, toplumsal yaşamın büyük bir kesiminde sosyal statü ve rol değişimine sebep olmuştur. Dolayısıyla geleneksel toplumda yaşlı bireyin ailesi ve çevresi üzerindeki maddi ve manevi üstünlükleri yerini psikolojik duygu kırılmalarına, sosyoekonomik üstünlüklerin kaybına ve bütün bunların getirdiği tahribata bırakmıştır. Yaşlı bireyin, yaşlılık sürecini manevi bir huzurla geçirme beklentisinin yerini kaygı ve sorunlarla dolu bir yaşlılık dönemi almıştır.

Sonuç ve Değerlendirme: Yaşlılığın Değişimi

Aile kurumu bir toplumun en önemli ögesidir. Yaşlı ise toplumun temel yapısı olan ailede geleneksel kültürün taşıyıcısıdır. Kültürel değerlerin aktarımında ve devamlılığında önemli bir yapı taşı olan yaşlılar, modernleşme sürecinin yarattığı değişimden en fazla etkilenen kesimdir. Öncelikle geleneksel kültürel değerleri içinde taşıyan bir toplum yapısından modern bir toplum yapısına evrilmek zorlu süreçlerle olmuştur. Modernleşmeyle birlikte yaşlıların sosyal statüsü ve rolleri bu durumdan fazlasıyla etkilenmiştir. Geleneksel toplumun yaşam tarzı içinde yaşlılar; bilindiği üzere

bilginin, tecrübenin, sosyal statünün ve ekonomik olanakların temsilcisi durumundadır. Ancak sanayileşme, kentleşme ve bireysellik bütün bunları zayıflatmıştır. Günümüzde her türlü olanaklardan mahrum olma noktasına gelen yaşlı birey; ekonomik sorunlarla, yalnızlıkla ve dışlanmayla baş etmek zorunda kalmaktadır. Kentli yaşam tarzının bireyi merkeze alması, yaşlıları toplumsal yaşamda geri plana itmiştir. Dolayısıyla yaşlıların modern toplumda bakıma muhtaç olarak görülmesi, onlar açısından birçok zorluğu da beraberinde getirmektedir. Geleneksel toplumda yaşam tecrübesinin bir sembolü olan yaşlılar, modern dönemde kendilerine özgü işlevsel özellikleri göz ardı edilerek hepsi aynı kategoriye yerleştirilmektedir. Oysa yaşam tecrübesiyle edinilen bilgi birikimi, eğitim hayatı ve yaşam tarzına yüklenen anlamlar yaşlıları birbirinden ayıran önemli faktörlerdir. Günümüzde yaşlı bireyin geçmişte edindiği tecrübeler, bilgi birikimleri ve topluma fayda sağlayacağı düşüncesi eskisi kadar önemsenmemektedir. Gençler tarafından yaşlılığın fiziksel bir yetersizlik ve çöküş olduğu algısının dayatılması, yaşlı bireyin çevresiyle kurduğu bağların bu algıyla sınırlandırılması, yaşlılık sorunlarını daha da derinleştirmektedir.

Modern dönemde yaşlı bireylerin karşılaştığı diğer bir sorun, sağlık teknolojilerinin getirdiği avantajlardan faydalanamamalarıdır. Sağlık teknolojilerinin getirileri, onları uzun ömürlü bir yaşam sürme beklentisi içine itmektedir. Yaşlıların hayattan beklentileri artmakta, bu nedenle yaşlılığı kabul noktasında bazı sıkıntılar baş göstermektedir. Geleneksel toplumda ön planda olan ve aktif bir yaşam tarzına sahip yaşlı, modern dönemde ötekileştirilmeyi ve pasif bir yaşam biçimini bu açıdan kabul edememektedir. Ülkemizde yaşlı bireylerin modern dönemdeki sorunlarına paralel bir şekilde beklentileri de farklılaşmakta ve toplumun daha genç bireyleri, yaşlılara tercih edilmektedir. Esasen toplumsal değişimin beraberinde getirdiği sorunlar, yaşlıların hayattan beklentilerinin yönünü değiştirmiş ve bir çıkmaza sokmuştur. Gelişen sağlık teknolojileri sayesinde daha sağlıklı olmak, uzun ve kaliteli bir yaşam sürmek, daha genç olmak gibi beklentileri artan yaşlılar, bu imkânlarla sahip olabilmek için gençlerle rekabete sürüklenmektedir. Yaşlılık dönemi, değişen yaşam koşullarının yoğun kısılacı altında bir mücadele alanına dönüşmüştür. Bu anlamda geleneksel dönemin sade atmosferinin verdiği dinginlik yerini modernlikle birlikte bir yaşam karmaşasına bırakmıştır.

Türk toplumunun geleneksel aile yapısı her türlü olumsuz çevresel koşullara karşı dirençlidir. Bu dirençli etkisinden dolayı yaşanan değişimlerin etkisi de zorlu aşamalarla gerçekleşmektedir. Değişen kültüre uyum sağlamak, bir nevi başkalarıyla rekabet gerektiren bir yaşam tarzının içinde olmakla özdeşleşmektedir. Böylelikle modernite avantajları kadar dezavantajlarının da hüküm sürdüğü bir süreçte toplumun bütün üyelerini karşı karşıya getirmektedir. Bu bağlamda modern toplumun yaşlıyla kurduğu iletişim bağının soğuk, mesafeli ve yüzeysel olmaktan öteye gidememesi, yaşlıya verilen değer azalması şeklinde okunabilir. Değersizlik duygusu, öz güveni zedelemekle beraber yaşlının aktif ve istekli olarak sosyal yaşama katılmasının önünde bir engel oluşturmaktadır. Yaşlı için yaşamın her alanı neredeyse bir mücadele alanına dönüşmüştür. Bunlar göz önünde bulundurulduğunda modern toplumun yaşlıya verdiği değer, geleneksel topluma göre zayıflamakta olduğu aşikârdır.

Yaşlıların toplumsal statü ve rollerindeki değişikliğe bağlı olarak sosyal ilişkilerinde uyumu yakalamak adına çabaları olsa da bu, bir bakıma çevreye uyum sağlamak

zorunda kaldıkları içindir. Yaşlılar, aile içi ilişkilerinde aktif olarak sözlerinin dinlenilmesi, kendilerine bir şeyler danışılmasını beklemektedirler. Ancak modern bir anlayışla kuşatılmış ailede bu beklentilerini sürdürme noktasında sıkıntıları bulunmaktadır.

Modern dönemde önemli bir konu da yaşlıların, kendi yaşam koşulları ve çevresi üzerinde söz sahibi olamamalarıdır. Geleneksel dönemde kendi yaşamı ve çevresi üzerinde söz sahibi olan, bireysel ve toplumsal yaşamını kontrol edebilen yaşlının sahip olduğu bu imkân, modern dönemde zayıflamıştır. Bunun yanı sıra yaşlılarla ilgili toplum tarafından yapılan olumsuz etiketlemeler de yaşlılık sorunlarını arttırarak yaşlı ayrımcılığını önemli bir toplumsal sorun olarak karşımıza çıkarmaktadır. Bu durum yaşlıların çevreleriyle olan güven bağının sarsılmasına sebep olmaktadır.

Yaşlı bireylerle ilgili bir diğer toplumsal sorun ise ekonomik desteğin yetersizliğidir. Bu konuda beklentilerin olduğu aşikârdır. Zira emekli olsa dahi çalışma gücünü elinde bulunduran yaşlılar hem kendilerine hem de ailelerine ekonomik olarak katkı sağlamak istemektedirler. Ekonomik açıdan emekli maaşlarında iyileştirmeler olsa da bu konuda yetersizlikler hissedilmektedir.

Diğer önemli bir konu da modernleşmenin beden güzelliğine verdiği önemdir. Bu durum yaşlı bireylerin sosyal ilişkilerinde dışlanma ve sevilmediği algısını yaratabilecek boyutlara gelmiştir. Bu konu ile ilgili dikkat çekici nokta, yaşlıların çevreye uyum sağlama aşamasında bazı sıkıntılara sahip olduğudur. Bu bakımdan çevreyle uyumlu ilişkiler geliştirme sürecinde bir ikilem boyutunda yaşamaya zorlanmaktadırlar. Eşit sosyoekonomik imkânlarla sahip olamamak, kimi yaşlıları fiziksel görünüş açısından zamana karşı dezavantajlı hale getirirken bazılarını da avantaj sağlayarak daha geç yaşlandırmaktadır. Modernliğin getirdiği imkânlardan faydalanma beklentileri ve çabaları, yaşlıları gençlerle bir rekabete sürükleyerek ötekileştirmektedir. Yaşlılar, gençlerin ötekileştirme davranışlarının farklı türlerini yaşamın her alanında görmektedirler. Sosyal ilişkilerinde ve günlük etkileşimlerinin çoğunda “amca, teyze, dayı” gibi hitap biçimleriyle karşılaşan yaşlıların, bu hitaplardan rahatsızlık duydukları ve hoşnut olmadıkları gözden kaçmamaktadır. “Amca, teyze, dayı” gibi hitap biçimleri geleneksel toplumun kültürel değerlerine içkinen modern toplumda bu hitap tarzları, yaşlılar tarafından benimsenmemektedir.

Netice itibariyle sosyoekonomik durumun ve sağlık koşullarının iyileştirilmesi, yaşlıların aileye ve topluma uyum sağlamada karşılaştıkları zorlukların aşılması açısından önemli rol oynayan unsurlardır. Bu yönüyle yaşlıların sosyal, kültürel ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması, hayata tutunmaları için imkânlar oluşturulması ve kaliteli bir yaşlanma sürecinden mahrum edilmemeleri son derece önemlidir. Özellikle de yaşlıların aile ortamından uzaklaştırılmadan bakılması ve aile içinde korunması yönünde devlet desteğinin önemi büyüktür. Devlet desteğinin yanı sıra onların yaşama bağlılıklarını ve isteğini artırabilmek için gençlerin ve ailelerin de bu konudaki destekleyici tutumlarını ve yaklaşımlarını bir bütün olarak ele almak gerekmektedir.

Kaynakça / References

- Abduşoğlu, A. (2012). Türkiye’de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler Araştırması. A. Metin, E. Özmete vd. (Der.). *18-24 Mart 2012 Yaşlılara Saygı Haftası: Kuşaklar Arası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyumu Bildirileri* (s. 81- 115) içinde. Ankara Ü. Yaşlılık Çalışmaları UAM.
- Arpacı, F. (2005). *Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık*. Ankara: Türkiye İşçi Emeklileri Derneği Eğitim ve Kültür Yayınları.
- Asımgil, S. ve Çekmegil, A. (2010). *Yaşamın Dört Kritik Dönemi*. İstanbul: Çelik Yay.
- Aydemir, M. A. ve Tecim, E. (2012). Türk Toplumunda Aile ve Dinin Sosyal Sermaye Potansiyeli, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 28, 42-59.
- Bandura, A. (2012). On the Functional Properties of Perceived Self-Efficacyrevisited. *Journal of Management*, 38(1), 9-44.
- Berger, P. L. (2017, Ekim). Dinler ve Küreselleşme. Hatice Gül (Çev.). *Bilimname: Düşünce Platformu*, 2017 (34), 603-613. <https://doi.org/10.28949/bilimname.348103>.
- Buchman, A. S., Boyle, P. A., Wilson, R. S., Fleischman, D. A., Leurgans, S. and Bennet, D. A. (2009). Association Between Late-Life Social Activity and Motor Decline in Older Adults. *Arch Intern Med*, 169 (12), 1139-1146. doi: [10.1001/archinternmed.2009.135](https://doi.org/10.1001/archinternmed.2009.135).
- Butler, R. N. (1974). Successful Aging and the Role of the Life Review. *Journal of the American Geriatrics Society*, 22(12), 529-535.
- Buz, S. (2016). Yaşlı Bireylere Yönelik Yaş Ayrımcılığı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(53): 268-278.
- Canatan, K. (2013). Türk Ailesinin Tarihsel Gelişimi. K. Canatan-E. Yıldırım (Ed.). *Aile Sosyolojisi* (s. 97-117) içinde. 4. bs., İstanbul: Açılım Kitap.
- Ceylan, H. (2015). Sosyal Değerden Sosyal Soruna Yaşlılık: Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Değişen Yaşlılık Algısı. Harun Ceylan (Ed.). *Modern Hayat ve Yaşlılık* (s. 25-53) içinde. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çelik, C. (2010). Değişim Sürecinde Türk Aile Yapısı ve Din-Paradigmatik Anlam ve İşlev Farklılaşması. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 8, 25-35.
- Çelik, C. (2012). Göç, Kentleşme ve Din. Niyazi Akyüz-İhsan Çapcıoğlu (Ed.). *Din Sosyolojisi El Kitabı* (1. bs., s. 297-306) içinde. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Connidis, I. (1989). The Subjective Experience of Aging: Correlates of Divergent Views. *Canadian Journal on Aging*, 8(1), 7-18.
- Corner, L. (1999). *Developing Approaches to Person-Centred Outcome Measures for Older People in Rehabilitation Settings*. (Unpublished PhD thesis). University of Newcastle upon Tyne. UK.
- Demircan, S., Çalıştır, B., Dereli, F., Bozyer, İ., Düzöz, G., Turasay, N., Özen, S. (2005). Muğla İli Abide-Hasan Nuri Öncüer Huzurevinde Kalan Yaşlıların Yaşlılığa İlişkin

- Görüşlerinin Belirlenmesi. *IV. Ulusal Geriatri Kongresi Kitabı, 31 Ağustos-4 Eylül 2005*, Antalya: Türk Geriatri Vakfı.
- Dixon, A. L. (2007). Mattering in the Later Years: Older Adults' Experiences of Mattering to Others, Purpose in Life, Depression, and Wellness. *Adultspan Journal*, 6(2), 83-95.
- Ersanlı, K. (2005). *Davranışlarımız Gelişim ve Öğrenme*. Samsun: Eser Matbaacılık.
- Gadalla, T. M. (2010). The Role of Mastery and Social Support in the Association between Life Stressors and Psychological Distress in Older Canadians. *Journal of Gerontological Social Work*, 53(6), 512-530. <https://doi.org/10.1080/01634372.2010.490691>.
- Giddens, A. (2014). *Modernite ve Bireysel Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*. Ü. Tatlıcan (Çev.). 2.bs., İstanbul: Say Yayınları.
- Göka, Erol ve Aydemir, Ç. (2000). Yaşlıya ve Demanslı Hastaya Psikososyal Yaklaşım. *Demans Dizisi*, 1, 5- 26.
- Görgün, B. A. (2016). Yaşlılıkta Sosyal Dışlanmanın Toplumsal Boyutu. V. Kalınkara (Ed.). *Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşımlar, Sorunlar, Çözümler*, 2. bs., Ankara: Nobel Kitabevi, 105-126.
- Gül, H. (2019). *Yeni Kentsel Ailenin Manevi Boyutları: Gaziantep Örneği*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kayseri.
- Gül, H. (2020). Yeni Kentleşme Sürecinde Kentli Karakter(ler)in Sosyolojik Yansımaları. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (46), 257-270. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.644268>.
- Gül, H. (2020, Aralık). Değişen Kent Ailesinde Sevgi Anlayışları ve İlişkilerine Sosyolojik Bir Yaklaşım. *Din ve Bilim*, 3 (2), 83-96. <https://doi.org/10.47145/dinbil.837193>.
- Günerigök, M. (2018). *Risk Toplumu ve Din: Yeni Bir Sosyolojiye Doğru*. Ankara: Maarif Mektepleri.
- Levy, B. R. (2003). Mind Matters: Cognitive and Physical Effects of Aging Self-Stereotypes. *Journal of Gerontology: Psychological Sciences*, 58B(4), 203-211.
- Onur, B. (2011). *Gelişim Psikolojisi*. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Özbolat, A. (2016). Beşikten Mezara: Yaşlılığın Sosyolojisi ve Din -Adana Örneği-. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 16 (2), 53-76.
- Özdemir, L., Akdemir, N. ve İmatullah, A. (2005). Hemşireler İçin Geliştirilen Yaşlı Değerlendirme Formu ve Geriatrik Sorular. *Türk Geriatri Dergisi*, 8(2), 94- 100.
- Santrock, J. W. (2011). *Yaşam Boyu Gelişim*. G. Yüksel (Çev.). 13. bs., Ankara: Nobel Yayınları.
- Şener, A. (2009). Yaşlılık, Yaşam Doyumu ve Boş Zaman Aktiviteleri. *Hacettepe Üniv. Sosyolojik Araştırmalar e-dergisi*, 1-18.
- Tekin, M. (2014). Sekülerleşme Bağlamında Aile ve Kadın. Mustafa Aydın (Ed.). *Aile Sosyolojisi Yazıları* (s. 259-273) içinde. İstanbul: Açılım Kitap.

- Tezcan, M. (1982). Toplumsal Değişme ve Yaşlılık. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 169- 177. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000908.
- Tufan, I. (2007). *Birinci Türkiye Yaşlılık Raporu*. Antalya: Gero Yayınları.
- TÜİK. (2020). Türkiye İstatistik Kurumu.
- Uysal, M. T. ve Eren, G. T. (2020). COVID-19 Salgın Sürecinde Sosyal Medyada Yaşlılara Yönelik Ayrımcılık: Twitter Örneği. *Turkish Studies*, 15(4), 1147-1162. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44396>.
- WHO. (2011). *Global Health and Ageing*. Geneva: World Health Organization.
- Yıldırım, E. (2013). Toplumsal Değişme Sürecinde Aile. K. Canatan-E. Yıldırım (Ed.). *Aile Sosyolojisi* (s. 121-138) içinde. 4.bs., İstanbul: Açılım Kitap.
- Yılmaz, D.V. ve Terzioğlu, F. (2010). Yaşlı Ayrımcılığı ve Hemşirelik. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*, 2(2): 137-144.
- Yuvakgil, Z. (2020). Yaşlılık ve Yaşlılar İçin Uygun Konutların Özellikleri. Z. Gençtürk (Ed.). *Yaşlılık ve Sosyal Politika Tartışmaları* (s. 168-181) içinde. Ankara: Detay Yayıncılık.